

**Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog
defendologija centra Banja Luka**

POČETAK I SLOM LJUDSKE CIVILIZACIJE

Staništa drevnih civilizacija u kojima su nastajale i stoljećima se međusobno prožimale velike religije judaizma, kršćanstva, islama, budizma i hinduizma; prostori koji su oblikovali drevne kulture nomada, ratnika, trgovaca, filozofa i mistika povezanih semitskim, indoeuropskim, sinotibetskim, altajskim, turkijskim i kavkaskim jezicima i naravima – danas su u plamenu mržnje i razaranja.

Početak i kraj civilizacije na istom mjestu

Tamo gdje je nastao božanski Edenski vrt i bajkoviti Bag-i-Vafa (vrt vjernosti); tamo gdje su nekada bili kulturni centri „starog svijeta“, drevni gradovi Harappa, Mohendžo-Daro, Babilon, Niniva, Uruk i Akad, Merv i Rej, naslagani kao niska dragulja na sprudovima Sredozemnog i Crnog mora i na nazubljenim vrhovima planinskih vijenaca Zagrosa, Kavkaza i Himalaja, duž čudesnih rijeka Eufrata, Tigra, Oksa, Dnjepra i Dona – kasnije su nicali novi, veličanstveni gradovi: Konstantinopolj, Damask, Isfahan, Samarkand, Balh, Buhara, Kabul, Kijev, Kašgar i Odesa. Bili su to veliki vojni i kulturni centri čovječanstva koji su se nadmetali svojom veličanstvenom arhitekturom, spektakularnim spomenicima, hramovima, bibliotekama i crkvama, ali i svojom ratobornošću. Putevi kojima su se kretali hodočasnici, trgovci, filozofi, mistici, ratnici, nomadi te karavane robe i robova, povezivali su taj „stari svijet“ u cjelinu različitih filozofskih nazora. U tom su svijetu vjerovanja i naklonost različitim bogovima i vladarima donosili prosperitet te otvarali nove horizonte zajedničkog života i smrti. Bila je to jedinstvena kulturna seizmološka karta starog svijeta u kojoj je svaki duhovni i kulturni drhtaj uznemiravao i pokretao cijelo čovječanstvo.

Danas, tamo gdje su nekad bili ti drevni gradovi puni raskoša i svjetlosti s ponosnim vladarima; tamo gdje su se razvijale i nestajale moćne civilizacije s hrabrim ratnicima; tamo gdje su se ukrštali putevi puni svile, zlata i srebra na kojima su vibrirale teološke i filozofske rasprave između velikih božanstava i kultova – danas se nalaze demokratski posrnule države. Njima upravljaju korumpirani i pohlepni autokratski vladari, surovi i omrznuti diktatori sa svojim raskalašenim obiteljima, bogati i podmitljivi oligarsi s veličanstvenim jahtama koje plove svim morima svijeta, prebogat i bezobzirni trgovci oružjem, moćni i grabežljivi vlasnici velikih

naftnih polja i plinskih izvora te pohlepni i korumpirani crkveni staleži. To je sada zona stalnih sukoba, nestabilnosti i potpunog izostanka demokracije i ljudskih prava, u kojoj caruju savezi surovih vladara i podmitljivih vjerskih monarha. Svaki dodir između autokratskih vladara, diktatora i crkve izazivao je velike političke vibracije te teške i krvave sukobe u kojima je pobjeda na bojnopolju ili za pregovaračkim stolom išla ruku pod ruku s moćnim vladarom i božjim blagoslovom, što mu je osiguravalo moć unutarnje kontrole i osjećaj velike, okrutne političke moći. Taj božji blagoslov, koji daje težinu moralne i političke ispravnosti, činit će moćnog autoritarnog vladara spasiteljem koji određuje budućnost i oblikuje svakodnevni život svojih podanika, sve do današnjih dana.

Stvaranje nove okrutne civilizacije

Danas, na početku 21. stoljeća, kao u mračno srednjovjekovno doba kada su bogovi svoje podanike pozivali u ratne pohode protiv drugih „primitivnih i okrutnih plemena i njihovih bogova“, slušamo eho tih istih poziva. Njima se svi koji vjeruju u istog boga i koji su odani istom vladaru pozivaju u „sveti rat“ protiv drugih bogova, naroda i civilizacija, a sve u obranu „prosvjetiteljske misije“ okrutnih vladara i podmitljivih crkvenih monarha. Stvara se nova kvazimistična, hipernacionalistička vizija „novog svijeta“ po kojoj zajedništvo vladara i boga dobiva „metafizički značaj“, a zapovijed vladara i boga za ubijanje i progon „onih s kojima se ni zrak ne može dijeliti“ postaje pitanje „vječnog spasa“. Opasnost od demokratskog političkog liberalizma i njegovog zadiranja u kulturu autokratskog vladanja i dominacije nad čovjekom pretače se u impuls novih kulturnih i vjerskih križarskih pohoda, čime se odbacuje svaki ekumenski odgovor na ratna razaranja i ubijanja.

Između te apsolutne i apstraktne slobode velikih i moćnih – koja ne znači ništa drugo doli odsustvo razuma i pravde – i pobune slabih i nemoćnih, koja redovito nosi treperenje bezumlja, čovjek danas neminovno postaje saučesnik i nijemi svjedok oktroiranog zla u kojem svi pravni i moralni principi nestaju. To svijet razuma i stvarnosti čini potpuno drugačijim i nestvarnim. U ovome hororu na samom početku 21. stoljeća pred čovjekom ostaju samo dvije mogućnosti: odbaciti svako usuglašavanje s razumom i pravdom i utonuti u tišinu i šutnju, ili umrijeti u borbi za principe razuma i pravde. Umrijeti svakako nije izazovno za čovjeka, kao što nije izazovno ni živjeti u tišini i šutnji.

Pokornost i poslušnost ili pobuna i smrt? To je tragična opcija pred kojom se našao usamljeni čovjek na samom početku 21. stoljeća. I jedna i druga opcija teško su mu prihvatljive. Pokornost i poslušnost čovjeka čine vrlinu naroda nedostojnom, što princip narodnog suvereniteta ili suverenost nacije pretvara u običnu samovolju autoritarnog zakonodavca

(Vođe). Kada princip suvereniteta nacije prijeđe u ruke autoritarnog populističkog vladara, legitimno provođenje tiranije u ime naroda koji štiti podiže zločin na razinu religijskog vjerovanja u božansku moć Vođe. U ovome matriksu božanske moći autoritarnog vladara, pitanje pobune predstavlja iluziju u kojoj svaki pokušaj njezinog racionaliziranja ne znači ništa drugo doli beskrajno ubijanje kao nužan uvjet stvaranja „Novog autoritarnog svijeta“. U tome prostoru beznađa i očaja, „duh žrtve“ redovito se preobraćuje u „duh zločina“, gdje nema mjesta promociji ljudskih vrлина i empatije prema stradanju drugih.

Cinizam šutnje čovjeka

U tišini i šutnji Homo sapiensa nestaje predodžba o nedužnosti čovjeka, što čovječanstvo uvodi u zonu neodgovornosti, strasti zločina, straha i beznađa, gdje sila postaje jedina vrijednost. Propaganda, omalovažavanje i cinizam postaju glavna oruđa dezintegracije nedužnosti žrtve i opravdanja zločina. Time se zatvara krug između pokornosti, poslušnosti i smrti u kojem se briše svaka naznaka slobode i pobune Homo sapiensa. U tome zatvorenom krugu zločin postaje uzvišen patriotski čin, dok sloboda postaje ponizni čin pokornosti i poslušnosti čovjeka autoritarnom populističkom režimu. U njemu fanatizam i vjerske predrasude izrastaju u određujući prototip razuma koji traži brisanje svih proturječnosti u stavovima i uvjerenjima autoritarnog nacionalističkog populizma u 21. stoljeću.

Danas se milijuni ljudi širom svijeta susreću na političkoj platformi krajnje desnog autoritarnog populizma koji promovira politiku ekonomskog nacionalizma, masovne deportacije imigranata, političkog konzervativizma, zatvaranja državnih granica, nepoštovanja međunarodnog prava i morala, nametanja ratova i intenzivne lojalnosti Vođi u konfrontaciji s javnim mnijenjem i političkom opozicijom. Čovjek još uvijek ostaje nemoćan pokrenuti širi globalni društveni bunt, što stvara opasnost da politička platforma krajnje desnog autoritarnog populizma izraste u svojevrsni ideološki program „Novog autoritarnog svijeta“, što bi predstavljalo iznimnu opasnost za čovječanstvo. Još uvijek nema globalnog, konvulzivnog straha čovjeka zbog sve češćih epileptičnih napada koji dolaze s platforme desnog autoritarnog populizma. U sjeni opće pasivnosti i nesnalaženja čovjeka – bilo iz političkih razloga ili straha od odmazde – nekontrolirani politički pokreti krajnje desničarskih autoritarnih populista narastaju do neslućenih razmjera, i to upravo u stoljeću prava i sloboda čovjeka, što današnjicu čini sumornijom nego ikada prije. Ta voljna ili nevoljna pasivnost čovjeka sve više potiče „društvenu potražnju“ za ideološkom percepcijom autoritarnog populizma, koja promovira opći kaos s potpunim uništenjem civilizacije.

Kosmički pesimizam čovjeka

Pasivnost čovjeka ispunjena je intenzivnim, koncentriranim strahom i ograničenom maštom. Tamo gdje se njegova mašta i pojavi, nedostaju joj širina, gipkost, sloboda i originalnost. Još uvijek nedostaju suptilne ideje filozofskih razmišljanja o fenomenu genocidnih političkih stranaka kao svojevrsnog političkog horor-stripa. Homo sapiens se i dalje nalazi u zoni „kosmičkog pesimizma“, nastalog nakon nemoći međunarodne zajednice da spriječi stravične genocidne masakre, pokolje, silovanja i protjerivanja nemoćnih (Mjanmar, Ruanda, Bosna, Gaza). U tome kosmičkom pesimizmu čovjek gubi svoju individualnost, što krajnje autoritarnim režimima omogućuje da dirigiraju njegovim emocijama i da učine njegov duh nemoćnim protiv racionaliziranog, mehaniziranog i bezbolnog autoritarnog svijeta. Taj je svijet obuzet stalnim atavističkim impulsima u kojima prividna „sreća“ čovjeka zapravo oduzima njegovu slobodu. Narod koji se bombardira, razara i ubija poziva se da preuzme svoju slobodu – no, kakvu slobodu? Ti impulsi postaju sve intenzivniji i mazohističko-sadistički, dok čežnja za primitivnim načinima mišljenja biva sve izraženija. To Vođi daje aureolu božanskih atributa, pri čemu moć više nije sredstvo, već sam cilj autoritarnom Vođi kojemu normalna stvarnost potpuno izmiče iz vidika.

Od agnosticizma ka skepticizmu

Danas se čovjek sve više udaljava od agnostika i sve više postaje skeptik. Pun je nepovjerenja i sumnji te posvuda traži mračne zavjere koje su autoritarci skovali protiv svake njegove pristojnosti. Na tom mjestu dobiva brz, jednostavan i lažan odgovor na sve svoje sumnje, što ga vodi u još dublju otuđenost, strah i nepovjerenje. Složenost društvene pozadine, razumijevanje spleta političkih motiva, proračuna, strahova i sumnji, kao i razumijevanje samog djelovanja autoritarnih režima, ostaju sve dalje od mogućnosti određenja budućnosti Homo sapiensa. Ta otežana mogućnost razumjevanja budućnosti čovječanstva, danas je dodatno pojačana masovnim medijima koji sve otvorenije potiču diktaturu autoritarnog populizma i nemoć čovjeka.